

MNENJA

OPOMBA O NAŠI ETNOGRAFIJI

Velika večina slovenskih razumnikov bi na vprašanje, kaj je etnografija, težko količkaj jasno in pravilno odgovorila. Ponavadi ni dodobra znan ne naziv etnografija ne predmet te posebne družbene vede.

V Sovjetski zvezi se je po oktobrski revoluciji uveljavil za vedo o ljudski kulturi naziv etnografija. Prav tako se je zgodilo po drugi svetovni vojski zvečine v vzhodni Evropi in tudi pri nas na Slovenskem. Ne pa tudi pri Hrvatih in Srbih, kjer pomeni etnografija, podobno kakor pri Francozih, opisni ali pomožni del raziskav interpretativne narave, ki jih opravlja sintetična veda, imenovana etnologija. Angleži in Američani imenujejo vedo o preprostih izvenevropskih ljudstvih deloma kulturna antropologija, ki pa jo štejejo deloma tudi za vedo drugačne vrste, medtem ko je na nemškem jezikovnem ozemlju kakor tudi pri Skandinavcih in do druge svetovne vojske tudi ponekod drugod, npr. pri Čehih in Poljaki, za vedo o ljudski kulturi v rabi v bistvu enoten naziv: Volkskunde ali Völkerkunde, Folklivsforskning, ludopis, ludoznawstwo ipd. Ti razločki poimenovanja vede pa pomenijo v določenem obsegu tudi različke v njeni vsebini.

Medtem ko v evropski etnografiji različni nazivi vede ne pomenijo tudi različnega predmeta vede, ampak gre tu zgolj za različna poimenovanja vede, ki se mimo tega pojmuje v bistvu enotno, kot veda o ljudski ali preprostejši kulturi, pa je glede angloameriške kulturne antropologije podoba nekoliko drugačna. Resda tam ponekod enačijo kulturno antropologijo z etnografijo, podobno kakor se ta opredeljuje v Evropi. Vendar pa je ob tem uveljavljena zlasti tudi drugačna opredelitev kulturne antropologije, namreč kot vede, ki sestavlja skupaj s fizično antropologijo splošno antropologijo in ki obsega arheologijo, etnografijo, socialno antropologijo (raziskave kulturnih procesov in kulturnih struktur), jezikoslovje in pa vedo o razmerju med kulturo in osebnostjo. Tako pojmovana kulturna antropologija pa lahko pomeni seveda samo resumarno panogo za neštete znanstvene discipline.¹

Različni nazivi vede o ljudski ali preprostejši kulturi pomenijo torej v določenem obsegu tudi različne vede. Zato sodimo, da se v pričujočih nadaljnjih določitvah predmeta (in ciljev) etnografije ne velja ustavljati ob razločkih in razmerjih med predmetom (in cilji) etnografije in kulturne antropologije, ker je to vprašanje, ki se zastavlja le v najširšem merilu, ne pa v naši etnografiji, za katero je omenjeno vprašanje brez neposrednega pomena. Pač pa štejemo za prikladno pomuditi se ob vprašanju predmeta (in ciljev) etnografije iz drugega zornega kota.

Slovenska etnografska empirija je do druge svetovne vojske enačila etnografijo ali vedo o ljudski kulturi v poglavitnem s kmetopisjem. O slovenski etnografski teoriji v tem obdobju mimo spisa Razvoj etnologije in njene

¹ *V. Novak*, O bistvu etnografije in njeni metodi. Slovenski etnograf IX, Ljubljana 1956, str. 8. — *S. Kremenšek*, Težnje v sodobni etnološki znanstveni teoriji. Slovenski etnograf XV, Ljubljana 1962, str. 20, 27. — *A. Baš*, Pota sodobne etnografije. Naši razgledi XIII, Ljubljana 1964, str. 309.

metode v zadnjih desetletjih (Etnograf III)² ne moremo govoriti, medtem ko so opravljali empirično delo raziskovalci, ki so brez izjeme vsi prihajali v etnografijo iz drugih ved in so se zgledovali glede predmeta etnografije pri starejši empiriji srednjeevropske etnografije, ki je ravnala v poglavitnem enako. Prva etnografska institucija na Slovenskem, Etnografski zavod, pozneje Etnografski muzej, je bila ustanovljena šele 1922, univerzitetna stolica pa 1940. A kljub temu zamudništvu, ki v obdobju med obema vojskama še zdaleč ni dovoljevalo kolikor toliko vzporednega razvoja naše etnografije z drugo srednjeevropsko etnografijo, je podoba, da so bili najstarejši začetki naše znanstvene etnografije konec 19. stoletja v svojih pogledih na predmet etnografije do neke meje širši in globlji. Tako navaja tedaj M. Murko stališče, da je šteti za torišče etnografije ne samo kulturo kmetov, temveč tudi kulturo delavcev in obrtnikov po trgih in manjših mestih.³ Čeprav mimo same omembe tega stališča v navedenem spisu ne zremo še kaj več o tem, je vendar na dlani, da je eden najstarejših naših etnografov dosledneje pojmoval vedo o ljudski kulturi kakor njegovi neposredni nasledniki, ki so predmet etnografije vseskozi ožili na kmečko kulturo, ne glede na to, da je bilo do obdobja med obema vojskama tako pravilo tudi drugod.

Ta usmeritev je izvirala iz romantične sodbe, da pomeni vsakemu narodu kmečka kultura njegovo pristno, nepopačeno in v resnici lastno kulturo, v nasprotju s kulturo vladajočih plasti, ki da je mednarodna, nikjer neposredneje zakoreninjena in tako povsod do neke meje tuja. — Nevzdržnosti takšnih pogledov pač ni treba dokazovati.

Kolikor bolj pa so se razvijale evropske etnografske raziskave in kolikor bolj so težile k sintetičnim zasnovam, toliko bolj so prihajale vštric z naprednejšo družbeno mislijo in ugotavljale povezave kmečke kulture s kulturo drugih ljudskih plasti v določeni družbi. Tako pomeni za evropsko etnografijo obdobje med obema vojskama obdobje, v katerem se začenjajo njeni dotedanji predmetni okviri ponekod razmikati in ko se začenja deloma obravnavati tudi druga ljudska kultura, se pravi zlasti delavska in rokodelska. A tudi za navedeno obdobje še ne bi mogli reči, da je tedaj ta smer že splošneje prodrila. Le redkejši raziskovalci so ubirali nova pota, medtem ko je zvečine ostajala evropska etnografija še pri starih zasnovah. Vendar pa je bil tu prvi odmik od izključne usmeritve h kmečki kulturi.

Na Slovenskem, kjer je bila etnografija vsaj do druge vojske bolj ko zlepa katera druga posebna družbena veda zvečine domena konservativnih raziskovalcev, se omenjene nove težnje v naši vedi vse do obdobja po osvoboditvi niso uveljavile. Nasprotno: med okupacijo je izšel naš prvi pomembnejši spis o etnografski teoriji, v katerem je R. Ložar nadrobneje utemeljeval temeljno enačbo etnografije = kmetopisje (izven območja moderne civilizacije).⁴ Deloma tudi pod vplivom tega dela so naše prve povojne etnografske raziskave sledile dotedanjemu izročilu, kolikor ga niso še poglobljale. V 50-tih letih pa zasledimo naše prve obravnave delavske kulture, in sicer obravnave F. Baša o kovaški

² L. (ambert) E. (hrlich), Razvoj etnologije in njene metode v zadnjih desetletjih. Etnolog III, Ljubljana 1929, str. 114 sl.

³ M. Murko, Narodopisna razstava češkoslovska v Pragi leta 1895. Letopis Slovenske matice, Ljubljana 1896, str. 82 d.

⁴ R. Ložar, Narodopisje, njegovo bistvo, naloge in pomen. Narodopisje Slovencev I, Ljubljana 1944, str. 7 sl.

hiši v Kropi, nadalje o Kropi kot kovaškem naselju (v prerezu nekaterih pomembnejših sestavin njegovega vsakdanjega življenja) in pa o rudarski hiši v Idriji,⁵ skoraj hkrati pa tudi našo prvo teoretično etnografsko študijo, razpravo V. Novaka,⁶ ki je zagovarjala obravnavanje celotne ljudske kulture, ne samo kmečke. Takšna usmeritev naše etnografske empirije in teorije poslej ni ostala osamljena. Pridružile so se ji obravnave noše, ki so veljale tudi preprostejši meščanski in pa delavski noši,⁷ in nadaljnje teoretične obravnave, ki so, kot je podoba, pri nas dokončno dokazale potrebo po dopolnitvi dosedanjega pojmovanja predmeta etnografije, se pravi potrebo po obdelavi kulture najširših ljudskih plasti,⁸ hkrati pa so se navedene obravnave konkretizirale v delu S. Kremenška o predmestnem naselju Zelena jama,⁹ ki pomeni prvo etnografsko obdelavo z območja novejšje delavske kulture na Slovenskem, izvira-jočo iz nadrobnejše izdelanih ustreznih teoretičnih izhodišč.

Pojmovanje ljudske kulture kot širše kulturne enote, ki vsebuje, kot rečeno, mimo kmečke tudi delavsko in drugo preprostejšo kulturo v mestih kakor tudi v drugih neagrarnih naseljih, terja nadaljnje razčlenitve. — Pisec teh vrst šteje za našo ljudsko kulturo najprej vso najstarejšo ali predfevdalno kulturo Slovencev. V fevdalni družbi pa sestavljajo nadalje po tem stališču našo tedanjo ljudsko kulturo spočetka kultura podložnikov, nato pa še kultura preprostejšega meščanskega prebivalstva, tj. tistega, ki ni bilo neposredno deležno stvaritve tako imenovane vladajoče ali visoke kulture, torej predvsem kultura rokodelcev, in naposled kultura zgodnjega proletariata, se pravi kultura dni-narjev oziroma mezdnih delavcev v mestih in trgih in pa rudarjev in fužinarjev. Te tri temeljne sestavine naše ljudske kulture nahajamo v kapitalistični družbeni ureditvi nekoliko spremenjene: poveča se kultura preprostejšega meščanskega prebivalstva, medtem ko postane kultura proletariata tedaj kultura posebnega delavskega razreda in pomeni posebno kulturno kvaliteto, ne glede na marsikatero svoje prvine, ki so podobne drugima dvema sestavinama ljudske kulture. Vse navedene sestavine ljudske kulture pa oblikujejo *tisto drugo* kulturo svoje družbe, ki jo je Lenin imenoval demokratično¹⁰ in s tem opredelil njeno bistveno vsebino, na podlagi katere se povezujejo omenjene kulturne skupine v temeljno celoto, ki pomeni, v nasprotju z vladajočo kulturo, drugi, etnografsko povedano, ljudski del kulture dane razredne družbe.

⁵ F. Baš, Iz zgodovine hiše v Kropi. Zgodovinski časopis VI—VII, Ljubljana 1952/53, str. 619 sl. — *Isti*, Eine historische Schmiedesiedlung in Kropa (Jugoslawien). Stahl und Eisen LXXV, Düsseldorf 1955, str. 1395 sl. — *Isti*, Rudarska hiša v Idriji. Slovenski etnograf X, Ljubljana 1957, str. 29 sl.

⁶ V. Novak, nav. delo, str. 11 d.

⁷ A. Baš, Noša v poznem srednjem veku in 16. stoletju na Slovenskem. Ljubljana 1959, str. 8 d, 12 d, 24 sl., 72 sl. — *Isti*, Cene noše na Slovenskem v 15. in 16. stoletju. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena XL, Zagreb 1962, str. 55 sl.

⁸ S. Kremenšek, Etnografija in zgodovinopisje. Slovenski etnograf XIII, Ljubljana 1960, str. 10 sl. — *Isti*, nav. delo, str. 11 sl. — R. Hrovatin, Partizanska pesem in znanost o ljudski kulturi. Slovenski etnograf XIV, Ljubljana 1961, str. 7 sl. — A. Baš, O istorijskom karakteru etnologije. Etnološki pregled V, Beograd 1963, str. 7 sl.

⁹ S. Kremenšek, Ljubljansko naselje Zelena jama kot etnološki problem. Ljubljana 1964, 187 str., rokopis.

¹⁰ V. I. Lenjin, O književnosti. Beograd 1949, str. 24.

Kar zadeva našo ljudsko kulturo v socialistični družbi, sodimo, da se v ljudski kulturi na tej stopnji zelo naglo nadaljuje razvoj, ki se je začel že v fevdalizmu, pospešil in razširil pa se je v obdobju kapitalistične družbe: zavoljo celotne tedanje gospodarske, družbene in kulturne situacije prvine ljudske kulture vse hitreje izginjajo in zamenjujejo jih nove kulturne prvine, ki vedno bolj zmanjšujejo dotakratne kulturne razlike. Socialistična revolucija je ta razvoj v drugih družbenih razmerah še nadalje pospešila, ko oblikuje z odpravo razrednih nasprotij in z graditvijo socializma družbo, v kateri ne nastajajo več raznorodne kulture, kakor so jih določevali razredi, marveč se v njej oblikuje ena sama kultura, ki sicer prevzema posamezne prvine prejšnjih kultur, ki pa jih preoblikuje v bistveno drugačen vsebinski izraz. Namesto prejšnjih kultur bomo kmalu govorili o eni ali bistveno enotni kulturi socialistične družbe, ki pomeni po svojem družbenem ekvivalentu popolnoma novo kvaliteto in ki je ni mogoče primerjati s kulturo nobene dosedanje družbene ureditve.

S tem pa se postavljajo meje predmetu etnografije. Prvine celotne ljudske kulture, kakor smo jo opredelili, postajajo v obdobju socializma tolikanj redke v naši kulturi, da enačimo to stopnjo v razvoju ljudske kulture z obdobjem njene likvidacije, tako da bo, kot je viden, razmeroma kmalu dokončan finale razvoja ljudske kulture, s tem pa bo tudi določen časovni okvir predmeta njene vede. Podobno velja tudi za vse discipline kulturne zgodovine v širšem pomenu ali za vse vede o tako imenovani visoki ali vladajoči kulturi. Na podlagi tega bi veljalo za to stopnjo kulturnega razvoja zavoljo bistveno enotne kulture, kot se zdi, združiti obe vrsti ved v eno, z načelno enim predmetom.

Nadrobneje povedano: za posamezne kulturne veje bi ostajala tedaj samo ena znanstvena disciplina, ne pa kot doslej ponavadi dve. Slovnstvo bi na primer raziskovali v eni disciplini, ne pa kot doslej v slovnstveni zgodovini in v etnografiji oziroma v folkloristiki. Prav tako glasba, upodabljaljoča umetnost, arhitektura, posamezne zvrsti materialne kulture itn. Drugačnih možnosti za določitev predmeta znanstvenih disciplin, ki raziskujejo razna območja kulture na tej stopnji razvoja, ne vidimo. Toda solucije te vrste bi lahko, kot se zdi, povzročile tudi bistvene spremembe v običajnih opredelitvah predmeta znanstvenih disciplin, ki obdelujejo posamezne veje kulture v celotnem predhodnem obdobju. Težko si je namreč predstavljati, da bi znanstvene discipline, ki se ukvarjajo z raziskovanjem kulturnega razvoja, opredeljevale predmet svojega dela za vse predsocijalistično obdobje drugače kakor za obdobje socializma. Ta misel pa sama po sebi zastavlja vprašanje, ali so dosedanje opredelitve predmeta ved, katerih torišče so razna območja kulture, ne glede na ustaljenost in izročilo teh opredelitev, najboljše, ali pa bi bila že v naši situaciji potreba revizija. Toda tega vprašanja ni mogoče zastaviti in razsoditi samo v okviru etnografije ali samo ene izmed znanstvenih disciplin, ki raziskujejo kulturo, tj. posamezna njena območja, ampak edinole v okviru vseh znanstvenih disciplin, katerih predmet je določeno območje v kulturi.¹¹

Razen navedenih misli o etnografskem delu v bližnji ali daljni prihodnosti, ki izvirajo iz opredelitve etnografije kot vede o ljudski kulturi, se pravi vede,

¹¹ A. Baš, O istorijskom karakteru etnologije, str. 11 sl.

namenjene le določenemu delu kulture, in ki kličejo k izmenjavi mnenj, da bo mogoče tako natančneje določiti predmet naše etnografije, pa je za slednji namen pomembno še neko drugo vprašanje. To je vprašanje o razmejitvi med etnografijo in raznimi posebnimi sociologijami, ki prav tako načenjajo posamezna območja ljudske kulture. — Če sprejmemo sodbo, da pomenijo posebne sociologije vmesno torišče med posebnimi družbenimi vedami in pa med sociologijo kot najsplošnejšo vedo v družbi, se zastavlja vprašanje o natančnejši uvrstitvi posebnih sociologij. »Naravneje je, da so (posebne sociologije) sestavine posebnih družbenih ved, ker raziskujejo pravzaprav materijo teh ved. Kolikor se bodo posebne družbene vede razvijale ob potrebi sociologije kot svoje splošne raziskovalne metode, toliko bodo vse bolj postajala ta vmesna torišča predmet raziskovanja posebnih ved.«¹² Skoraj neumljivo se zdi, da ta tolikanj logična in vabljava misel o razmerju posameznih posebnih sociologij do posebnih družbenih ved ni doživela v širšem merilu ustreznih presoj ali nemara tudi potrditev. V našem primeru jo štejemo kot najboljše napotilo za smotrno razmerje med etnografijo in posebnimi sociologijami.

— — —

Navedena vprašanja, ki jih je naša etnografija v zadnjem obdobju v določenem obsegu načela in ki jih štejemo za najpomembnejša vprašanja naše etnografske teorije in empirije v bližnji prihodnosti, lahko dobijo stvarnejšo podobo ob konkretnem etnografskem delu. Za to se nam je ponudila disertacija Borisa Orla o bloških smučeh.¹³

Pokojni ravnatelj etnografskega muzeja Boris Orel (umrl 1962) se je začel v 50-tih letih natančneje ukvarjati s študijem bloških smučí, ki si jih je pozneje izbral za temo svoje doktorske disertacije, potem ko je objavil o njih začasno poročilo.¹⁴ — Izbrana tema nikakor ni hvaležna, saj je zanjo na voljo le malo poučnejšega slovstva, čeprav po svojem obsegu ni ravno borno, pa tudi gradiva, se pravi ohranjenih predmetov in drugih pričevanj, v celoti ni veliko.

Avtor je v svoji knjigi po uvodu navedel najprej poročila in raziskovanja o svoji temi (str. 13—16). Nato je podal kratek geografski pregled ozemelj ljudskih smučí (str. 16—21). Temu sledi izredno naroben opis smučí in njihovih sestavnih delov (str. 22—48), ki menimo zanj, da bi ga bilo komaj mogoče bolje dognati, tolikanj skrbno je napisan. Podobno teče beseda o izdelovanju smučí (str. 49—56), o ljudski smučski tehniki (str. 57—67) in o smučeh kot prometnem sredstvu (str. 67—74). Opisani del knjige končujeta poglavji o krpljih in smučeh (str. 74—76), o drsanju, posebni smučski šegi (str. 77—82) in o koncu ljudske smučske kulture (str. 82—83).

Ta, prvi ali opisni del knjige predstavlja avtorja kot izkušenega terenskega etnografa, ki je skrbno zbral predmete ostaline starejših ali tradicio-

¹² A. Fiamengo, Osnovi opće sociologije. Sarajevo 1962, str. 101. — S. Kremenšek, O etnologiji in sociologiji. Naši razgledi XIII, Ljubljana 1964, str. 106.

¹³ B. Orel, Bloške smučí. SAZU, razred za filološke in literarne vede, dela 18, Inštitut za slovensko narodopisje 7. Ljubljana 1964, str. 184, 18 slik, 8 prilog.

¹⁴ B. Orel, Ljudske smučí na Bloški planoti, v Vidovskih hribih in njih soseščini, Slovenski etnograf IX, Ljubljana 1956, str. 17 sl.

nalnih prvin iz določene panoge naše ljudske kulture in ki je pridobljeno gradivo natančno opisal in klasificiral.

Drugi, interpretativni del knjige pa kaže tole podobo. — Za razlago izbranega vprašanja je na prvem mestu presoja dosedanjega obravnavanja pogojev in metodičnih vprašanj (str. 87—90), iz katerega je razvidno, da je avtor vključil v svoje delo pač vse poglavitne razpoložljive vire in slovstvo, ki jih je hkrati tudi kritično vrednotil. Na podlagi tega je podal potem pregled glavnih tipov ljudskih smuči po svetu (str. 91—112), ob katerem pa se ni mogoče znebiti mnenja, da ne more priti za obdelavo o nastanku in razvoju bloških smuči vedno dovolj neposredno v poštev. Saj gre pri tem pregledu v poglavitem le za opredelitev petih temeljnih smuških tipov: arktičnega, južnega, skandijskega, botniškega in srednjenordijskega. Navedenemu pregledu sledi bližnje domače primerjalno gradivo: ljudske smuči na Pohorju, Kobanskem in v Liki (str. 112 do 119) in ljudske smuči drugod v Jugoslaviji (str. 119—121); pričevanja o slednjih so tako zelo nedognana, da jih za zdaj še ni mogoče izrabiti za raziskave. Pred samo interpretacijo je avtor uvrstil še poglavje o bloških in drugih naših smučeh ob primerjavi s poglavitnimi omenjenimi tipi smuči (str. 121—128).

Najpomembnejša poglavja knjige pa so vprašanje zgodovinske zveze (str. 128—140), južni smuški tip z arktičnimi značilnostmi (str. 140—146) in ljudska smuška terminologija (str. 146—159). — Na podlagi zadevnega Valvasorjevega opisa 1689, vizitacijskega poročila 1820, poročila v Novicah 1845, zapiska Frana Erjavca 1883 in zapiska Schollmayerja-Lichtenberga 1893 in pa na podlagi predmetnega gradiva po eni in primerjalnih pričevanj po drugi strani razlaga avtor nastanek bloških smuči v naslednjih poglavitnih prvinah. Zavrača sodbo, da so prišle smuči k nam med tridesetletno vojsko s posredstvom švedskih vojakov. Prav tako zavrača sodbo, da izvirajo obravnavane smuči od Žige Herbersteina, ki naj bi jih vpeljal iz Rusije v 16. stoletju. Zato pa zagovarja mnenje, da pomenijo bloške smuči staroslovansko dediščino. Utemeljevanja pa niso dovolj trdna: »Tudi če bi računali z možnostjo, da smuči niso bile pri vseh staroslovanskih rodovih v enaki meri udomačene, saj so jih verjetno eni bolj uporabljali, drugi pa manj ali morda sploh nič, nikakor ni neosnovana domneva, po kateri naj bi stari Slovani bili prinesli med drugim tudi smuči na slovensko ozemlje, ko so se naselili na njem proti koncu 6. stoletja po našem štetju« (str. 138). »Nekaj tako redkega in izjemnega kakor bloške smuči so v srbskohrvatski ljudski kulturi smuči, imenovane »rtve« izpod Velebita v Liki. In kakor o bloških smučeh, moremo enako tudi o liških smučeh upravičeno domnevati, da so staroslovanska dediščina. S tem pa bi bloške smuči ne bile osamljen primer, ki mu skušamo prisojati takšno zgodovinsko zvezo. Razumljivo je dalje, da obstoj bloških in liških smuči kot posebnih variant južnega smuškega tipa v znatni meri povečuje domnevo o njihovem staroslovanskem izvoru« (str. 139 d). Orlovo mnenje o staroslovanskem izvoru bloških smuči samo po sebi ni nemogoče, vendar pa se v tej obliki ne da sprejeti drugače kakor domneva brez zadostne utemeljitve.

Na območju Sovjetske zveze so smuške izkapanine iz 5. in 2. in pa iz 2. ali 1. tisočletja pred n. š., medtem ko izvirajo drugi, pisani viri šele od 12. stoletja naprej (str. 140 d). Se pravi, da prav za obdobje, ko se je izoblikovala narodnostna skupina Slovanov na ozemlju tako imenovane slovanske prado-
movine, ni pričevanj o smučeh. Ob tem se Orel ni ustavil, ampak je iskal

gradivo za domnevo o staroslovanskem izvoru bloških smučī v zadevnem poime-
novanju. — Nekatere takšne sorodnosti kajpada so, vendar iz izraza smyčok »kot
ime za ruske prasani« (str. 146) ne kaže izvajati pomembnejših sklepov. Res
sta navedena naziva, naš in ruski, »iz iste besedne družine, v katero sodijo
razne sorodne glagolske in samostalniške besede, ki jih najdemo v bolj ali
manj podobnih ali enakih pomenih skoraj v vseh slovanskih jezikih, razen
tega v baltskih, pa tudi v najstarejšem slovanskem književnem jeziku, to je
v staro cerkveno slovanskem, ki more veljati za zgodovinskega predstavnika
praslovanščine« (str. 147 d). Toda za nobenega od teh nazivov, mimo našega,
ni izpričano, da neposredno označuje smučanje, marveč le do neke meje po-
dobna dejanja ali priprave. Ne glede na to, da za nekatere izraze, ki jih
navaja avtor, ni razvidno, od kdaj izvirajo. Čeprav teh virov ne gre prezirati
kot dokazila za avtorjevo domnevo, pa jim hkrati zopet ni mogoče pripisati
dokončnejše cene za razsodbo tega vprašanja. Vrh tega tudi avtor pripominja,
da so ti nazivi onomatopoiētični (str. 148 d), tako da je mogoče, da so nekateri
nastali vsak zase, brez medsebojnih vplivov. In vrh tega iz navedenih razlogov
tudi ni mogoče pritegniti Gavazzijevemu in Orlovemu mnenju o besedi rtva,
ki je v rabi za smučī v Liki in ki naj bi izviralo iz dobe pred slovanskim prese-
ljevanjem ali med njim (?), ne glede na to, da Orel sam navaja, da v »15. stoletju
ruski letopisi šele prvič omenjajo ta naziv za smučī« (str. 151).

Pustno drsanje (smučanje) in sankanje (str. 160—162) dopolnjuje dokazo-
vanje o staroslovanskem izboru bloških smučī. Smučanje na pustni dan, ki je
pomenilo tako rekoč splošno pustno veselico, naj bi imelo čarodejni namen,
saj naj bi ugodno vplivalo na letino. Ta navedba iz ohranjenega izročila je
nedvomno zanimiva, vendar se zdi na podlagi tega opisanega stanja pri nas,
kakršno je izpričano v bližnji preteklosti, in pa pri Rusih, Litavcih, Estoncih,
Letoncih in Fincih, ki je, kot je podoba, neposredno izpričan prav tako za
novejše obdobje, preveč tvegano sklepati: »Spričo tega ni drzna trditev, da je
bil pustni običaj zanesen na naše ozemlje s slovanskega severovzhoda... Po
tem kriteriju pa bi mogli priti do edinega zaključka: od koder je nasploh običaj
bloškega pustnega drsanja, od tam so vsekakor tudi bloške smučī« (str. 161 d).

Če nas potemtakem utemeljevanje o staroslovanskem izvoru bloških smučī
ni moglo dovolj prepričati, se pravi, da štejemo to zgolj kot eno od možnosti
za razlago njihovega izvora, ki ji pa, kot je videz, manjka zadostnih pričevanj,
pa ne moremo prav doumeti vprašanja antropološkega kriterija (str. 162—166),
ki se glasi sklepno izvajanje o njem: »Najpomembnejši podatek v poročilu
dr. Zlate Dolinarjeve je nedvomno razmeroma visok odstotek krvne skupine B
na Blokah. Ta visoki odstotek sicer spravlja Bločane v antropološkem pogledu
v poseben položaj med Jugoslovani, zlasti med Slovenci, a more k dotedanji
obravnavi bloških smučī kot staroslovanski dediščini kaj malo prispevati. Ne
vemo na priliko, koliko je frekvenca krvne skupine B na Blokah ostalina naših
prednikov oziroma kolikšen je bil odstotek krvne skupine B nasploh v vzhodni
Evropi tik pred preselitvijo naših prednikov v novo domovino. Morda je bil
tedaj bolj različen od zahodnoevropskega povprečja kakor danes. Morda
pa tudi ne. O tem si ne bomo nikoli zanesljivo na jasnem. Zato bi končno dejal,
da krvna distribucija, kakor je razvidna iz poročila dr. Zlate Dolinarjeve, ne
govori nič zoper našo domnevo o bloških smučeh kot staroslovanski dediščini,
a je tudi ne potrjuje. Kolikor pa bi si drznili v teh krvnih skupinah z Blok
videti kaj več, to je, da odstotek gena B posredno podpira našo domnevo o

staroslovanskem izvoru bloških smuči, bi bilo kaj takega mogoče trditi le s pridržkom« (str. 166).

Dvomi nasproti staroslovanskemu izboru bloških smuči govorijo do neke meje za njihov domač izvor, toda tudi za takšno stališče manjka za zdaj ustrezno pričevanje, saj nimamo doslej za obdobje pred 17. stoletjem nobenih neposrednih virov. Vsekakor pa drži: »Čim preprostejša je iznajdba, tem večja je možnost, da je v različnih časih in krajih samoniklega izvora. Zakaj bi torej ne bile mogle samostojno nastati na našem ozemlju smuči že v predzgodovinskem času ali pozneje v starem ali zgodnjem srednjem veku« (str. 167). Za sedaj tudi domneve o starejšem ali mlajšem domačem izvoru ni mogoče dokazati (str. 167—170), čeprav se na podlagi vsega stanja raziskav vendarle z A. Melikom ne moremo ubraniti vtisa, da so bloške smuči verjetneje »nastale tu, iz krajevnih vzrokov in potreb«,¹⁵ ne da bi mogli to misel utemeljeno razviti.

S tem hočem obenem poudariti, da Orlova knjiga nikakor ni mogla dovolj razvozlati vprašanja o nastanku bloških smuči. Gradivo je preskopo, da bi omogočalo takšna spoznanja. Avtorju gre vse priznanje za trud, ki ga je vložil v poskus, da pojasni to vprašanje. Če tega vprašanja ni pojasnil, ni njegova krivda, čeprav je po naši sodbi pretirano upošteval in poudaril domnevo o staroslovanskem izvoru bloških smuči. Menimo, da omenjenega vprašanja ne bo mogoče prav razsoditi, dokler se nemara ne bodo dosedanja pričevanja obogatila z novimi, danes še neznanimi.

A če je avtor ne glede na skopo gradivo prizadevno načel vprašanje o nastanku bloških smuči, ne moremo tega trditi za njegovo obravnavo o koncu (bloške) ljudske smuške kulture. — V teh izvajanjih je poudarjen pojem starih smuči v nasprotje od moderniziranih ali športnih (kupljenih ali doma narejenih) smuči. V tem se avtor razodeva kot etnograf, ki je sledil Ložarjevim pogledom na etnografijo, se pravi sodbi, da je predmet etnografije edinole tista ljudska oziroma podeželska kultura, ki je niso načeli vplivi moderne civilizacije. Resda pa je treba pibiti, da je takšna vodila uveljavljala do današnjega dne skoraj vsa naša etnografska veda. A v tem primeru je nesmotrnost takšne usmeritve posebej jasna.

In tudi če sledimo Ložarjevim teoretičnim pogledom pri pričujočem empiričnem vprašanju, se sprašujemo, zakaj ni avtor obravnaval prav tako razkroja stare, primitivnejše smuške kulture, ki ga ni mogoče zreducirati predvsem na okupacijske dogodke (str. 82 d), ampak bi veljalo slediti usodo bloških smuči še v prejšnjih letih, da bi ugotovili celotnejše pogoje zavoljo katerih so se nato po osvoboditvi bloške smuči ali spreminjale ali pa izumrle. A. Melik šteje, da so se opustile stare bloške smuči »nemara zaradi izboljšanja cest in njihove zimske oskrbe«¹⁶ in s tem nakazuje, da je proces razkroja te stare smuške kulture daljši in obsežnejši kakor predvsem samo nasilje okupacije. (Toda zakaj naj ne bi bila ob tem nadaljnja etnografova naloga, da razišče modernizirane bloške smuči v obdobju po osvoboditvi kakor tudi uvajanje športnih smuči?) Dokler so v smučanju ljudskih plasti, kakršne so bile pred revolucijo in kakršne po osvoboditvi odmirajo in prehajajo v enotno socialistično skupnost, razlike v razmerju do smučanja nekdanjih drugih družbenih

¹⁵ A. Melik, Posavska Slovenija. Ljubljana 1959, str. 526.

¹⁶ A. Melik, na nav. mestu.

plasti, ki po revoluciji prav tako odmirajo in prehajajo v enotno socialistično skupnost, se uvršča takšno ljudsko smučanje po naši sodbi prav tako na torišče etnografije, kot vede v ljudski kulturi, kakor smo razložili zgoraj. V tem primeru gre zlasti tudi za vprašanje o oblikovanju prostega časa ljudskih plasti na določeni stopnji njihovega razvoja.)

Naš avtor je zasnoval svoje delo po svojih pogledih na etnografijo. In če mu hočemo biti pravični, se moramo vrniti k temu merilu. Vendar se, kot povedano, tudi todaj zdi, da precej manjka razlaga o koncu obravnavane ljudske smuške kulture. Težišče avtorjevih izvajanj je v nastanku bloških smuč. In v tem je zasnova njegove raziskave neoporečna, ko obravnava izbrano prvino ljudske kulture od njenih prvih posrednih začetkov naprej, ne da bi se pri tem omejil predvsem le na novejšo obdobje, kakor se v naši etnografiji prepogosto dogaja.

Orlova knjiga je potemtakem delo, ki izraža vrsto bistvenih prvin naše tradicionalne etnografije. Avtor je skrbno zbral potrebno domače in tuje gradivo o svoji temi, ki jo je skušal obdelati v vsem časovnem razponu, z določeno izjemo njenega konca. Izvor bloški smuč je štel za staroslovansko dediščino, kar je po naši sodbi premalo utemeljena domneva, saj manjka za trdnejšo razlago o izvoru bloških smuč zadostno gradivo. Pojmovanje ljudske kulture je v delu ožje, ustrezno pogledom, da je predmet etnografije samo stara ljudska kultura.

— — —

Ob koncu si ne morem kaj, da se ne bi ustavil še ob naslednjem vprašanju. Knjigo je izdal Inštitut za slovensko narodopisje pri SAZU, ki je uvrščen v razred za filološke in literarne vede. Ta nenavadna uvrstitev imenovanega inštituta je stvar zase. — Raziskovalno delo v naši etnografiji je potekalo po osvoboditvi v naslednjih raziskovalnih institucijah: v Etnografskem muzeju (ljudska materialna kultura, sicer pa zlasti ljudska upodobljajoča umetnost), v Glasbeno-narodopisnem inštitutu (pesmi in plesi) in v Inštitutu za slovensko narodopisje (ljudsko slovstvo, igre in pa šege, zlasti kolikor so povezane z igrami). Etnografski muzej in Glasbeno-narodopisni inštitut imata malce starejšo zgodovino, medtem ko je bil Inštitut za slovensko narodopisje ustanovljen leta 1951. Ta inštitut pa se je od začetka omejil na svoje navedeno območje, in sicer zavoljo delitve dela z drugima omenjenima institucijama. Ne glede na vprašanje, ali je takšna, premalo medsebojno povezana oblika dela prikladna ali pa bi bilo bolje združiti gornje institucije v enotno raziskovalno institucijo za vso našo etnografijo (pred leti je bil že zasnovan tak načrt) — ne glede na to se zdi nesprejemljivo, da je Inštitut, ki bi govorilo njegovo ime, da ima za torišče »slovensko narodopisje«, uvrščen v razred za filološke in literarne vede. Dosledno bi bilo, ali preimenovati naslov Inštituta ali pa uvrstiti Inštitut v razred za družbene in zgodovinske vede, kamor v načelu sodi. In naposled: ali ni ena nedoslednost tudi v tem, da je izdal Inštitut, ki se je odpovedal obravnavanju ljudske materialne kulture in ki sodi v razred za filološke in literarne vede, delo o smučeh? K sreči je bila tokrat nedoslednost koristna.

Angelos Baš